

Της
Αφροδίτης Κουκουτσάκη

Χρησιμοποιώ συχνά τον όρο μηδενική ανοχή όταν αναφέρομαι στις κατά καιρούς κατασταλτικές αφοροασίες [ή μπαλοθήκες] στις οποίες εκτρέπονται υπουργοί της ελληνικής κυβέρνησης. Λάθος μου, το ομολογώ. Οι τεχνολογίες της μηδενικής ανοχής δεν έχουν καμιά σχέση με τις συγκρατικές επινοήσεις μέτρων τα οποία εξαγγέλλονται και δημοσιοποιούνται τον τελευταίο καιρό. Για την ακρίβεια, η μηδενική ανοχή έχει μεγαλύτερη σχέση, τουλάχιστον σαν λογική, με τις κατά καιρούς «επιχειρησιακές σκοπίες» της αστυνομίας που δεν τις παίρνει κανείς ειδικά, διότι ένας από τους ρητά ομολογημένους στόχους των εμπνευστών της είναι οι καθαρές πόλεις, η απομάκρυνση των «ανθρώπινων αποβλήτων» [μετανάστες, εξαρτημένοι, επάτες, άστεγοι...] από το κέντρο ή τους δημοτικούς χώρους τους (πάρκα, πλατείες, μετρό...)

«Αμείλικτες» τεχνολογίες

Οι τεχνολογίες μηδενικής ανοχής, λοιπόν, είναι ένα συγχροτιζόμενο μοντέλο τιμωρητικής βίας το οποίο, προκειμένου να λειτουργήσει, δεν επιτρέπεται να εμφανίζεται ως ανθίσιμος ένα μοντέλο που οφείλει να συσκοτίζει τον αντικειμενικό του χαρακτήρα προτάσσοντας στοιχεία κοινωνικής αναγκαιότητας και ορθολογισμού: ως μεζόν κοινωνικό πρόβλημα αναγνωρίζεται η διακόσμηση της τάξης και το πρόταγμα της αποκατάστασης της και της προστασίας των πολιτών απέναντι σε ενδεχόμενες εγκληματικές δραστηριότητες νομιμοποιεί «εξειδικευμένες θεσμικές απαντήσεις που συρρικνώνουν, στην καλύτερη περίπτωση, και -συνήθως!- ακυρώνουν τις εγγυήσεις στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα απέναντι σ' αυτές τις νέες μορφές άσκησης της τιμωρητικής βίας. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, η μηδενική ανοχή πριν οργανωθεί στα κρατικά επίπεδα, κυφορήθηκε στα ερευνητικά ινστιτούτα με πρωσοστατούτες εγκληματολόγους, όπως πολύ ωραία μας αναλύει ο Wacquant στις Φυλακές της μεξέρας. Στην δε Ευρώπη, προς αυτήν την κατεύθυνση λειτουργούν οι χρήσεις των λεγόμενων «κοινωνιών του φόβου» όπου, τουλάχιστον στις χώρες στις οποίες καταφεύγουν οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί, η παρουσία τους τροφοδοτεί την λεγόμενη κουλτούρα του ελέγχου, η οποία με τη σειρά της τροφοδοτείται με τον φόβο του εγκλήματος, καθώς ο ποινικός μηχανισμός αλλά και οι αναπαραστάσεις περί εγκληματικότητας «εξειδικεύονται» κυριολεκτικά προς την κατεύθυνση των αλλοδαπών.

Πολλή δουλειά, με άλλα λόγια, για να λειτουργήσει το σύστημα παράγοντας δυσθεώρητους αριθμούς στο επίπεδο του ποινικού πληθυσμού ή, με τα λόγια του Melossi, στο επίπεδο της λειτουργίας «[τ]ης ποινης ως εργαλείου κοινωνικής αναπαραστάσεως, που τείνει να ενισχύσει τη συνοχή, την αλληλεγγύη και την ηθική εκείνου του τμήματος της κοινωνίας το οποίο δεν αποτελεί μεν άμεσο αντικείμενο των ποινικών θεσμών, αλλά είναι μέγιστος και θεσπής του ξεδιπλώματος της εξουσίας τους, κατά τον ίδιο τρόπο που σήμερα πολλές αναπαραστάσεις των ΜΜΕ είναι αναπαραστάσεις ιστοριών σχετι-

Μηδενική ανοχή. Το εγκώμιο ενός εγκλήματος

κών με το διώνυμο εγκληματιοποιή, ιστοριών περισσότερο ή λιγότερο φανταστικών [...] Αν, λοιπόν, η σφαίρα των ποινικών πρακτικών αποδεικνύεται ιδιαίτερα αποτελεσματική στην ανάδειξη των κανόνων κοινωνικής πειθαρχίας, αν δοσμε τις ποινικές πρακτικές ως μορφή διακυβέρνησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, «διαγωγή της διαγωγής» (Foucault 1982:220-221), τότε αυτές αποτελούν μάλλον αναπόσπαστο κομμάτι του συνολικού προγράμματος μιας «πολιτικής οικονομίας» [1]

Πολλή και συστηματική δουλειά για να νομιμοποιηθεί και να παγιωθεί ένα ποινικό κράτος στη θέση του αλήστου μνήμης κοινο-

τικού κράτους. Και παρά τις αφέλειες του επιστημονικού λόγου [Hennstein & Murray, Η καμπύλη της επιτυχίας ή τα Σπασιμένα παραθύρα του James O. Wilson], η αναβίωση της θετικιστικής έννοιας της επικινδυνότητας, σχεδόν ως φυσικής κατάστασης όχι μόνον των δραστών αλλά της ομάδας προελευσής τους, μοιάζει να έχει λειτουργήσει νομιμοποιώντας το στόχο της με κάθε τρόπο εξουδετέρωσης του οριζόμενου ως εσωτερικού εχθρού στα εκάστοτε συμφραζόμενα.

Μηδενική ανοχή στην Ελλάδα

Το ελληνικό μοντέλο παλεύει ακόμα να συγκροτηθεί στην τροχιά του «ό, τι θεμιτόνται, χαιρόνται». Πολύ επικινδύνου πειραματισμοί γιατί δεν μπορείς ούτε να φανταστείς ποιος θα είναι ο επόμενος στόχος. Και, όπως έδειξε η εμπειρία των μεγάλων κινητοποιήσεων του Δεκέμβρη [αφετηρία της κατασκευής του πρόσφατου «κοινωνικού πανικού»], η ρητορική περί «θηματοποίησης του μέσου πολίτη» από τη δράση «γ ν ο σ τ ω ν - α γ ν ω σ τ ω ν - κοινωνικοφορών», αντί να νομι-

μοποιήσει την αναβάθμιση του ρόλου της αστυνομίας σε αμγή πλέον κατασταλτικό μηχανισμό, ανέδειξε μάλλον το σκληρό [αυριολεκτικά] πρόσωπο των μηχανισμών του νόμου και της τάξης που μπορεί να είναι αυθαίρετοι, ανορθολογικοί, επικίνδυνοι εντέλει για τον «μέσο πολίτη» τον οποίο καλούνται να προστατεύσουν. Η δε προσπάθεια, απονομοποίησης των διαδηλωτών ως πολιτικού υποκειμένου, πιθανότατα προσκρούει στην ίδια την εμπειρία του «μέσου πολίτη»: όταν στους «γνωστούς-αγνώστους» μπορείς να αναγνωρίσεις το παιδί ή το γειτονόπουλό σου, συνειδητά ή λιγότερο συνειδητά την συνθήκη επικινδυνότητας την συνδέεις με την ανεξέλεγκτη δράση της αστυνομίας μάλλον παρά με τη δράση των «κοινωνικοφορών», καθώς ο εσωτερικός εχθρός αλλάζει τόσο εύκολα και συγκρατικά περιεχόμενο ώστε να τείνει να περιλαμβάνει τον καθένα, όσο ανυποψίαστος κι αν είναι [2]. Και έτσι όπως οι στόχοι διαμορφώνονται ad hoc και με βάση την συγκυρία, το αποτέλεσμα είναι εγκληματικά επικίνδυνοι πειραματισμοί που παράγουν απρόβλεπτα και ασχεδίαστα αποτελέσματα και καθιστούν μάλλον αναξιόπιστες τις προσπάθειες των παρουσιαστών ειδήσεων ή των θαμώνων των τηλεοπτικών παραθύρων να αρθρώσουν έναν νομιμοποιητικό λόγο. Γιατί όταν σχεδιάσεις στα κουτούρια, δεν ξέρεις ποτέ προς ποια κατεύθυνση θα αποτραπηθεί η σφαίρα και οι θεσμοί είναι άπιαστα πράγματα για να τα βρούσκουν απροειδοποίητα οι σφαίρες.

Το ελάχιστο, λοιπόν, που θα απαιτούσε μια σύνθετη συγκυρία όπως αυτή που βιώνουμε, με δραματικές αλλαγές στην οικονομική σφαίρα, όπου η νέα κυρίαρχη γενιά εν αναμονή της εισόδου της στην αγορά εργασίας έχει να ελπίζει, στην καλύτερη περίπτωση, σε εργατικές μερικώς απασχόλησης, φτωχές σε περιεχόμενο και, κυ-

ρίως, ελάχιστα αμειβόμενες και, στην χειρότερη, παράταταιμες περιόδους ανεργίας, είναι σοβαρότητα. Σοβαρή ενασχόληση με τα πραγματικά κοινωνικά προβλήματα που δεν λύνονται με επικοινωνιακά τρυκ και κατασταλτικά νομοθετικά πυροτεχνήματα.

Δεν τολμά, όμως, να συνεχίσει το παιχνίδι γιατί είναι αποκαλυπτικά μιας θεμελιώδους αντίφασης: Εφόσον μία από τις κύριες δυνάμεις του Κράτους είναι η τιμωρητική, η ποινη είναι από τα πιο πρόσφορα μέσα για να προσδιορίσει δυνάμεις και όρια κυριαρχίας. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, το Κράτος εμφανίζεται ως εργατήρας της τάξης και της ενότητας στην κοινωνία με την εξάλειψη του κατακερματισμού και της «αναρχίας» και ενόψει της ανάγκης να αποκατασταθεί η εικόνα μιας ενοποιημένης, συναινετικής κοινωνίας, όπως προσαναφέρθηκε και όπως είναι ιστορικά αποδεδειγμένο, η εγκληματικότητα έχει παίξει πάντα πολύ σημαντικό ρόλο, τόσο σε επίπεδο αναπαραστάσεων, όσο και σε επίπεδο ποινικής διαχείρισης» (Melossi, 1999).

Στην ευρύτερη συγκυρία, λοιπόν, το ελληνικό μοντέλο θα βρει κι αυτό το δρόμο του και θα συντονιστεί με τους διδάξαντες και αποτελεσματικά εφαρμόζοντες τις τεχνολογίες μηδενικής ανοχής. Ας πούμε, λοιπόν, ότι προς το παρόν από το αλαλοψιμ εννοεί την οργάνωση κοινωνικών αντιστάσεων, σ' έναν αγώνα δρόμου με τις ελλείψεις επιθέσεις του νεοφιλελευθερισμού απέναντι σε ό,τι θεωρούσαμε ως κεκτημένο.

[1] Melossi, D. 2006. «Ποινικές ποινές και διακυβέρνηση των πληθυσμών στις Μαρς και Foucault, στο Κοινωνιολογία, Α. Εικόνες Εγκληματίας»
[2] Δες τα πολύ ενδιαφέροντα κείμενα του Νίκου Παπακωνσταντίνου στο Οικουμενισμός στο σάιτ του. Τεχνολογία και κράτος δικαίου, Αθήνα: Πατάκης, 2003

www.crimessocialcontrol.blogspot.com

